

pokračovanie tab. 1.3

<p>2. Uskutočňovanie príslušných peňažných operácií s ideálnymi, počítačimi peniazmi</p>	<p>Ide o hodnotovo-peňažné operácie, ktoré vyplývajú z funkcie peňazí ako meradla hodnoty (angl. <i>Measurement of Value</i>), resp. účtovnej jednotky (angl. <i>Unit of Account</i>) a ktoré zároveň tvoria <i>sekundárnu finančnú činnosť</i>.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • projektovanie budúcej finančnej činnosti: <ul style="list-style-type: none"> – finančné plánovanie – finančné rozpočtovanie – finančné prognózovanie • vykazovanie: <ul style="list-style-type: none"> – finančné účtovníctvo – bankové účtovníctvo – poisťovacia štatistika – daňové výkazníctvo • kontrola priebehu a výsledkov primárnej finančnej činnosti: <ul style="list-style-type: none"> • finančná kontrola • daňová kontrola • colná kontrola • rozpočtová kontrola • finančná analýza • bankový dohľad
---	--	--

Zdroj: Vlastné spracovanie.

1.2.2 Finančné kategórie

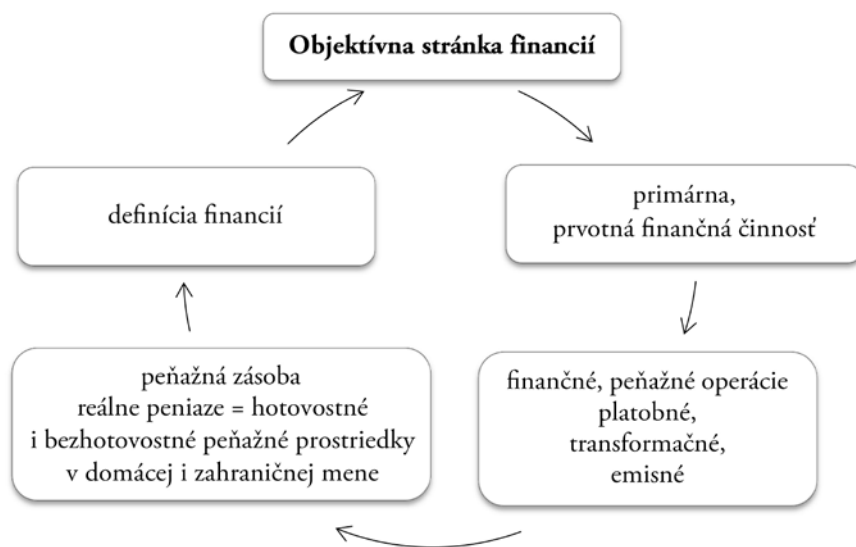
Pri výklade finančných kategórií budeme vychádzať zo skutočnosti, že sféra obehu je jedinou zložkou ekonomickej sféry, kde vystupujú reálne peniaze vo forme platobných peňažných operácií alebo jednoducho peňažných platieb a vo forme peňažnej zásoby (peňažné operácie a peňažnú zásobu si vysvetlíme v úvode časti ekonomická podstata financií). V ostávajúcich dvoch zložkách ekonomickej sféry, t. j. vo sfére výroby a vo sfére spotreby, vystupujú iba ideálne, účtovné, počítačie peniaze, tzv. **kvázi peniaze**.

Väčšina peňazí sa nachádza v bezhotovostnej forme. Bezhotovostné peniaze sú vytvárané bankami (centrálnou bankou, obchodnými bankami, sporiteľňami, úverovými družstvami), ale aj občanmi a podnikmi (napríklad vystavením zmenky, ktorá môže byť použitá na ďalšie platenie, to znamená môže plniť funkciu peňazí). Vykazovanie množstva peňazí v ekonomike nie je jednotné. Okrem hotovostných peňazí sa do peňazí počítajú aj peniaze uložené na účtoch a vkladoch v bankách, ktoré sú splatné po určitom čase. S prihliadnutím na rôzne formy peňazí sa definujú peňažné agregáty. Tieto agregáty sa zvyčajne indexujú a tiež nie sú definované jednotne.

Zásadou býva, že agregát s vyšším indexom obsahuje agregát s predchádzajúcim indexom, k nemu je pridaná zložka, ktorá má menšiu likviditu, to znamená premena na hotovostnú formu peňazí má väčšie časové a nákladové nároky než agregát s predchádzajúcim in-

Objektívnu stránku financií tvoria:

1. finančné operácie – platobné, transformačné aj emisné peňažné operácie, ktoré sú zároveň druhým spôsobom prejavu peňazí v národnom hospodárstve,
2. peňažná zásoba – prostredníctvom peňažných operácií dochádza ku kvantitatívnej alebo kvalitatívnej zmene peňažnej zásoby jednotlivých ekonomických subjektov alebo národného hospodárstva ako celku – pričom peňažná zásoba je zároveň aj prvým spôsobom prejavu peňazí v národnom hospodárstve,
3. s objektívnou stránkou financií je neoddeliteľne spojená napokon aj definícia financií.

Schéma 1.15 **Objektívna stránka financií**

Zdroj: Vlastné spracovanie.

Subjektívnu stránku financií tvoria³³:

1. sekundárna finančná činnosť v oblasti projektovania, evidencie a kontroly primárnej finančnej činnosti,
2. finančná politika, t. j. organizovaná činnosť rozličných finančných orgánov a inštitúcií zameraná na dosiahnutie stanovených cieľov použitím príslušných finančných nástrojov.
3. finančná veda, ktorá skúma predovšetkým objektívnu stránku financií čiže primárnu finančnú činnosť, pričom objasňuje vzájomný vzťah medzi objektívnou a subjektívnou stránkou financií,
4. finančné právo ako súbor právnych predpisov tvoriacich časť právneho poriadku, ktoré upravujú financie,

³³ HÁČIK, V. In BEŇOVÁ E. a kol. 2003. *Financie a mena*. Bratislava : EKONÓM, 2003, s. 40-41.

né do Veľkomoravskej ríše (8. – 9. storočie) a v neskorom stredoveku bolo časťou Uhorska resp. Rakúsko-Uhorska až do konca prvej svetovej vojny, keď vzniklo prvé Česko-Slovensko.

2.5 Nitrianske kniežatstvo a Veľká Morava

Odhladnuc od Samovej ríše, prvým dokázaným štátnym útvarom predkov Slovákov bolo Nitrianske kniežatstvo, ktoré vzniklo koncom 8. storočia. Sídelným mestom bola Nitra. V Nitriansku sa vtedy sformoval kniežací rod s panovníkom Pribinom⁵⁰. Za vlády Mojmíra I. sa Nitriansko okolo roku 833 n. l. pripojilo k Moravskému kniežatstvu a vznikla Veľká Morava.

Panovníkom počas trvania Veľkej Moravy⁵¹ bol knieža, ktorý mal značné kompetencie, bol najvyšším sudcom, zákonodarcom, správnym orgánom i vojenským generálom. Zároveň bol vlastníkom celého územia, čo ho oprávňovalo vládnuť nad ním (patrimoniálna teória vzniku štátu⁵²). Základnou črtou štátnej správy v čase Veľkej Moravy je dvorský charakter, v ktorom splyvali súkromné a verejné záležitosti panovníka, a teda financie štátu boli zároveň financiami panovníka. Preto môžeme hovoriť o patriarchálnom absolutizme ako forme vlády vo Veľkej Morave. Vojenský radcovia boli zároveň radcovia kniežaťa a župani, rozmiestnení v hradských mestách „*civitates*“⁵³. Najvyšší župan, „palatín“, mal hlavnú hospodársku funkciu, rozhodoval o spravovaní panovníkovho dvora a zastupoval ho v čase jeho neprítomnosti. Hlavnými výdavkami v tomto čase boli výdavky na stavbu a udržiavanie hradov, mostov, kniežatského majetku a vojsko. Panovníkmi počas Veľkej Moravy boli:

- Mojmír I. (833 – 846),
- Rastislav (846 – 870),
- Slavomír (871),
- Svätopluk (871 – 894),
- Mojmír II. (894 – 907).⁵⁴

2.6 Historiografia financií v Uhorsku

V priebehu 10. storočia sa vyvíjala organizácia Slovenska a postupne v 11. storočí bolo už celé územie včlenené do správy Uhorska. Slovensko tvorilo územie v severnej časti, tzv. Horné Uhorsko. Od 14. storočia sa historická hranica Uhorska zhodovala s tou súčasnou západnou a severnou hranicou s dvoma menšími výnimkami (Horná Orava a Severný Spiš patrila Poľsku). V tomto čase sa petrifikujú hranice Slovenska voči Kyjevskej Rusi, poľskému a českému štátu. Zložitejšie sa formovala slovensko-česká hra-

⁵⁰ Pribina – jeho meno vzniklo podľa toho, že mu mala pribúdať moc a sláva.

⁵¹ Niekedy nazývaná aj Veľkomoravská ríša pre jej rozšírenie.

⁵² Patrimoniálna teória sa opiera o vlastníctvo ako hlavnú príčinu vzniku štátu.

⁵³ Civitates môžeme porovnať k súčasnej miestnej správe.

⁵⁴ KUČERA, M. 1991. *Postavy veľkomoravskej histórie*. Martin : Osveta, 1991, s. 341.

*nášmu mestu... Máte proste všetky predpoklady na to, aby ste vyrábali viac a lacnejšie než za kapitalizmu a mali sa lepšie.*⁸²

Orientácia zahraničného obchodu na Sovietsky zväz a jeho satelity mala nemalý podiel na úpadku československého hospodárstva. Štruktúra zahraničného obchodu sa po transformácii československej ekonomiky výrazne odlišovala. Podiel zahraničného obchodu so západnými krajinami rapídne klesal od roku 1947 do 1953 z 80 % až na 20 %. V roku 1949 navyše vznikla nová medzinárodná inštitúcia – Rada vzájomnej hospodárskej pomoci, ktorá mala prehľbovať vzťahy medzi satelitmi Sovietskeho zväzu.

Moskva diktovala Československu, aké zmeny treba uskutočniť na dosiahnutie socialistických cieľov. Prostredníctvom dočasných opatrení postupne menili sústavu verejných financií. F. Vencovský považuje za najdôležitejšie zmeny predovšetkým:

1. Vytvorenie Fondu znárodneného hospodárstva, kde podľa zákona č. 51/1948⁸³ odvádzali národné podniky povinne svoj čistý zisk, úroky, odpisy, prebytky emisného ážia. Z tohto fondu sa financovali investičné projekty v podnikovej sfére a zvyšovanie základného imania podnikov. Od roku 1950 bol Fond prepojený na štátny rozpočet prostredníctvom dotácií.
2. Zvýšenie milionárskej sadzby dane.
3. Zníženie daňového zaťaženia drobných živnostníkov a roľníkov a zrušenie niektorých poľnohospodárskych daní.
4. Zavedenie všeobecnej nákupnej dane.

Ďalšie zmeny priniesli roky 1950 – 1952, keď centralizačný prístup koncentroval všetky verejné financie do jednotného štátneho rozpočtu, čo plne korešpondovalo so spôsobom riadenia ekonomiky, založenom na administratívnych príkazoch. Od roku 1952 sa značne zmenil počet ministerstiev, fondov a boli definované nové vzťahy Národných výborov smerom k národným podnikom a štátnym financiám.

Najväčšie zmeny však prebehli v daňovej sústave. Zo všeobecnej nákupnej dane sa stala daň z obratu, ktorá sa zvyčajne vyberala vo veľkoobchode a tovar určený na osobnú spotrebu touto sadzbou zdaňovaný nebol. Boli upravené odvody národných podnikov. Po novom sa odvádzal už len prebytok z čistého zisku. Družstvá a záujmové organizácie boli zdaňované dôchodkovou daňou. Poľnohospodári platili poľnohospodársku daň, ktorá zahŕňala pozemkovú daň a zdanený výnos. Reforma ovplyvnila takisto živnostníkov, ktorých väčšinou zlikvidovala. Najdôležitejšou zmenou v rámci verejných financií však bolo zrušenie rozpočtových práv zákonodarného zboru.

2.7.8 Menová a finančná reforma v roku 1953

Na začiatku 50. rokov 20. storočia komunistický režim priviedol Československo vďaka svojej politike podľa vzoru socialistického hospodárstva a peňažníctva do eko-

⁸² GOTTWALD, K. 1955. *Vybrané spisy. Svazek 2. Dopis celostátnímu sjezdu družstevníků ze 14. februára. 1953.* Praha : Státní nakladatelství politické literatury, 1955, s. 513-515.

⁸³ Zákon č. 51/1948 Sb. O úpravě některých finančních poměrů národních podniků průmyslových a potravinářských.

Národný príjem a zdanenie (súčasné odhady)

Tabuľka 2.15

Rok	Národný príjem (mil. £)	Národný príjem na 1 obyvateľa (£)	Celková daň (mil. £)	Celková daň na 1 obyvateľa (£)	Celková daň ako % z národného príjmu	Daň na občana ako % z jeho príjmu
1774	64,0	8,0	5,75	0,72	8,98	9,0
1779	52,5	7,5	10	1,43	19,5	19,10
1799	272,0	18,0	31,6	2,12	11,62	11,65
1812	430,0	25,0	73	4,29	16,98	17,16
1832	559,0	23,1	54,5	2,25	9,75	9,74
1841	450,0	24,3	51,6	2,78	11,47	11,44
1846	488,0	24,4	57,1	2,83	11,7	11,60

Zdroj: Vlastné spracovanie.

Z tab. 2.15 možno vidieť, že národný príjem na obyvateľa vzrástol z £ 8 v roku 1744 na £ 18 v roku 1799, ale bol sprevádzaný zvýšením cien v druhej polovici 19. storočia, čo znamenalo 50 % rast reálneho príjmu počas polstoročia. Tento príjem vzrástol opäť z £ 18 z roku 1799 na £ 24,4 v roku 1846, ktorý opäť pre zmenu cenovej hladiny znamenal vyše 100 % rast reálnych príjmov za menej ako 50 rokov.

Národný príjem a zdanenie (moderné odhady)

Tabuľka 2.16

Rok	Národný príjem (mil. £) v bežných cenách	Národný príjem (mil. £) v stálych cenách	Index 1700 = 100	Daňový výnos (£) v bežných cenách	Daňový výnos (£) v stálych cenách	Podiel daní na národnom príjme
1700	50	46	100	4,54	4,20	9,1
1750	56	62	135	7,25	8,01	12,9
1780	98	83	180	12,57	10,71	12,9
1800	232	125	272	31,03	16,72	13,4
1811	301	169	367	73,00	41,00	24,3
1821	291	241	524	59,90	49,50	20,6
1831	340	304	661	54,50	48,70	16
1851	523	575	1250	57,10	62,70	10,9

Zdroj: Vlastné spracovanie.

hrivny tohto desiatku. Podľa tejto výpovede je zrejmé, že príjmy spomínanej časti krajiny boli pomerne vysoké a v prepočte vychádzali na 1 120 grošov, čo bol takmer dvojnásobok susediacich farností.¹³¹

Panovník určoval sumárne daň mesta a bolo starostou mestskej rady na čele s richtárom, aby daň rozdelila medzi čo najväčší počet mešťanov. Obraz o hospodárení mesta v stredoveku možno získať zo zachovaných účtovných kníh a daňových súpisov mestskej správy z rokov 1423 – 1424 a z roku 1442.

Účtovanie mestských príjmov a výdavkov z rokov 1423 – 1424 viedol mestský notár Peter. Účtovné záznamy tej doby nevypočítavali len príjmy a výdavky, ale robilo sa aj konečné vyúčtovanie, ktoré prezrádza, akým spôsobom bolo nakladané s mestskými peniazmi. Pri účtovaní boli použité dve meny, a to komorská mena a zlaté florény. Jedným takýmto exemplárom príjmov a výdavkov mesta disponoval richtár, druhý bol zverený prísaznému (člen mestskej rady). Vyúčtovanie sa zostavovalo v latinskom a nemeckom jazyku. Pri zmene mestských richtárov dochádzalo k uzatváraniu kníh príjmov a výdavkov, čo znamená, že sa nesumarizovali na konci roka, ale ho prestupovali. Mesto Kremnica bolo v období stredoveku odkázané na dovoz obilia, dobytku, soli, vína, súkna, ako aj olova, ktoré bolo artiklom potrebným na ťažiarov a minciarov a ktoré bolo dovážané predovšetkým z Poľska.¹³² Prehľad príjmov a výdavkov mesta je uvedený v tab. 3.3.

Príjmy a výdavky mesta Kremnica z rokov 1423 – 1424

Tabuľka 3.3

Zdroj daňového príjmu mesta	Suma
Kolekta svätajurská	520 zlatých florénov
Daň zisku komory – svätomichalská	672 zlatých florénov
Ďalšia mestská daň (<i>umgeld</i>)	1267, 88 zlatých florénov
Dlžoba mešťana H. Opicza za kolektu	45 zlatých florénov
Daň z mestského kúpeľa	42 zlatých florénov
Daň za kráľovské víno	832 zlatých florénov
Spolu	2547, 88 zlatých florénov

Zdroj: Spracované podľa LAMOŠ, T. 1969. *Vznik a počiatky banského a mincového mesta Kremnice*. Nitra : Stredoslovenské vydavateľstvo, 1969, s. 116.

Ako vyplýva z tab. 3.3, hlavným zdrojom príjmov Kremnice boli mestské dane. Najvyššiu príjmovú položku reprezentuje *umgeld*, v ktorej boli pravdepodobne zahrnuté aj prijaté trhové poplatky (napríklad za čapovanie vína), príjmy z mestských majetkov a poddanských osád. Dobové záznamy ďalej uvádzajú, že mestská pokladnica musela vždy obsahovať 1 000 zlatých florénov a jej hotovosť zaznamenával v účtoch mestský

¹³¹ LAMOŠ, T. 1969. *Vznik a počiatky banského a mincového mesta Kremnice*. Nitra : Stredoslovenské vydavateľstvo, 1969, s. 56.

¹³² LAMOŠ, T. 1969. *Vznik a počiatky banského a mincového mesta Kremnice*. Nitra : Stredoslovenské vydavateľstvo, 1969, s.116-117.

Finančné hospodárenie župnej samosprávy a neskôr krajinskej samosprávy sa opiera-
lo o tri hlavné skupiny rozpočtových príjmov:

- vlastné daňové a ostatné vlastné príjmy,
- prirážky k štátnym daniam,
- štátne prídely zo štátnej pokladnice.

Zavedený unifikovaný systém krajinských rozpočtov založený na princípe samospráv-
neho finančného hospodárenia skončil zánikom prvej Československej republiky po
Mníchovskej dohode v roku 1938.

Z hľadiska miest a obcí v období prvej Československej republiky boli dôležité pred-
všetkým nasledujúce právne normy:

1. *Zákon č. 210/1920 Sb. o prozatímní úpravě správy politické na Slovensku*, ktorým boli
župní úradníci vyhlásení za štátnych zamestnancov. Vláda bola zároveň poverená, aby
v prípade potreby menila postavenie miest s regulovaným magistrátom, veľké obce
a municipálne mestá. Na základe tohto zákona správu župných a služnovských úra-
dov zabezpečovali štátni úradníci ustanovovaní príslušnými štátnymi orgánmi.
2. *Zákon č. 211/1900 Sb. o obecních a obvodních notářích na Slovensku*, podľa ktoré-
ho mali byť obecní, resp. obvodní notári menovaný ministrom vnútra a služobne
podriadení vrchnému služnému v okrese, v ktorom mali sídlo. Inštitút obecných
a obvodných notárov sa v Čechách nevyskytoval, v slovenských municípiách mal
však tradične veľký význam. Základy právnej úpravy tohto inštitútu boli obsiahnu-
té v uhorskom obecnom zákone (čl. XXII z roku 1886), ktorého predpisy sa upravili
a doplnili zákonným článkom XX/1900 a zákonným článkom LX/1913 (najmä kva-
lifikácia a hmotné postavenie notárov). Okrem toho bolo postavenie notárov upravo-
vané aj špeciálnymi zákonmi.¹⁵³
3. *Zákon č. 233/1920 Sb. o prozatímní úpravě správy měst s regulovaným magistrátom na
Slovensku*, ktorým prešla časť agendy na štát. Magistrát mal byť zostavený len zo štát-
nych úradníkov a mal zastávať pôsobnosti dovtedajšieho magistrátu, ako aj obecného
predstavenstva. Pôsobnosť obecného zastupiteľstva sa nemala meniť. Príslušní úradní-
ci však mali právo hlasovania na valnom zhromaždení obecného zastupiteľstva. Správa
týchto miest s regulovaným magistrátom mala byť vykonávaná štátnymi aj mestskými
úradníkmi, ktorí však nesmeli vykonávať politickú agendu a okrem toho nemali byť
volení ako dovtedy, ale menovaní mešťanostom na návrh mestského zastupiteľstva.
Zároveň na schôdzkach magistrátu, kam mohli byť pozvaní, mali mať len poradný
hlas. *Aj keď bol tento zákon schválený, nebol nikdy uvedený do života*, pričom sa argu-
mentovalo rozporom tohto zákona s demokratickými zásadami vo volebnom zákone.

Každá obec mala svojho obecného notára, malé obce mohli mať spoločného, tzv.
obvodného notára. Notári boli volení doživotne obecným zastupiteľstvom príslušnej
obce, mali hlasovacie právo na schôdzkach obecného zastupiteľstva a boli zároveň člen-
mi obecného predstavenstva. Okrem toho mali notári na starosti výkon štátnej správy,

¹⁵³ LAŠTOVKA, K. 1929. Dejiny organizácie politickej správy v Československej republike. In *Slovník
veřejného práva Československého*. Brno, 1929, sv. 1, s. 345-360.

Príjmy obecných rozpočtov sa delia na **vlastné daňové príjmy** (a – f), o použití ktorých rozhoduje obec samostatne a ktoré predstavujú najdôležitejší zdroj financovania. Výnimku predstavuje dar, ak darca určí účel, na ktorý sa majú darované prostriedky použiť. **Cudzie príjmy** (g – j) tvoria príjmy návratného (úvery a pôžičky) a nenávratného (dotácie) charakteru. Príjmy rozpočtu vo forme dotácií zo štátneho rozpočtu, resp. prostriedkov zo štrukturálnych fondov Európskej únie (g – j) môže obec použiť len v súlade s účelom, na ktorý boli prostriedky obci poskytnuté.

Výdavky obce upravuje § 7 zákona o rozpočtových pravidlách územnej samosprávy. Z rozpočtu obce sa uhrádzajú:

- a) záväzky obce vyplývajúce z plnenia povinností ustanovených osobitnými predpismi,
- b) výdavky na výkon samosprávnych pôsobností obce podľa osobitných predpisov a na činnosť rozpočtových organizácií a príspevkových organizácií zriadených obcou,
- c) výdavky na úhradu nákladov preneseného výkonu štátnej správy podľa osobitných predpisov,
- d) výdavky spojené so správou, s údržbou a so zhodnocovaním majetku obce a majetku iných osôb, ktorý obec užíva na plnenie úloh podľa osobitných predpisov,
- e) záväzky vzniknuté zo spolupráce s inou obcou alebo s vyšším územným celkom, prípadne s ďalšími osobami na zabezpečenie úloh vyplývajúcich z pôsobnosti obce vrátane záväzkov vzniknutých zo spoločnej činnosti,
- f) výdavky vyplývajúce z medzinárodnej spolupráce obce,
- g) úroky z prijatých úverov, pôžičiek a návratných finančných výpomocí,
- h) výdavky súvisiace s emisiou cenných papierov vydaných obcou a na výdavky na úhradu výnosov z nich,
- i) iné výdavky ustanovené osobitnými predpismi.

Ako sme už uviedli, pri zostavovaní rozpočtu obce, resp. mesta sa uplatňuje programové rozpočtovanie vo forme viacročného rozpočtu. Viacročný rozpočet predstavuje strednodobý ekonomický nástroj finančnej politiky obce, v ktorom sú v rámci jej pôsobnosti vyjadrené zámery rozvoja územia a potrieb obyvateľov vrátane programov obce najmenej na tri rozpočtové roky.

Rozpočet obce a rozpočet vyššieho územného celku sa vnútorne člení na:

- a) bežné príjmy a bežné výdavky (bežný rozpočet),
- b) kapitálové príjmy a kapitálové výdavky (kapitálový rozpočet),
- c) finančné operácie.

Obec je povinná zostaviť svoj bežný rozpočet ako vyrovnaný alebo prebytkový. Bežný rozpočet môže byť aj schodkový, ak sa vo výdavkoch bežného rozpočtu rozpočtuje použitie účelovo určených prostriedkov poskytnutých zo štátneho rozpočtu, z prostriedkov rozpočtu Európskej únie alebo prostriedkov nevyčerpaných v minulých rokoch. Výška schodku takto zostaveného bežného rozpočtu nesmie byť vyššia ako suma týchto nevyčerpaných prostriedkov.

Kapitálový rozpočet, podobne ako bežný rozpočet, obec zostavuje ako vyrovnaný alebo prebytkový. Môže byť zostavený aj ako schodkový, ak tento schodok možno kryť

Funkcie účtovníctva

Medzi základné funkcie účtovníctva patrí:

- informačná funkcia – spočíva v poskytovaní informácií o ekonomickej situácii podniku externým a interným užívateľom. Základným ukazovateľom takéhoto druhu je údaj o dosiahnutom zisku podniku za určité obdobie;
- registračná funkcia – je založená na vedení sústavných zápisov o podnikových javoch;
- dokumentačná funkcia – vytvára pamäťový systém podnikateľov, ktorý predstavuje listinný prostriedok pri vedení sporov a základ na určenie daňových povinností, pretože jedine účtovníctvo neustále zachytáva všetky transakcie uskutočňované v rámci účtovnej jednotky;
- dispozičná funkcia – sa uskutočňuje v podobe podkladov, ktoré sa poskytujú manažérom a podnikateľom na riadenie podniku;
- kontrolná funkcia – základom je možnosť kontroly hospodárenia podniku, stavu majetku i kontrola správnosti zaznamenaných údajov.

Tieto funkcie účtovníctva sa neorientujú len na minulosť, ale sú aj ukazovateľmi pre budúci vývoj podniku, napríklad stanovenie budúcich cieľov, usmerňovanie budúceho vývoja atď. Orientácia na budúcnosť je predovšetkým doménou manažérskeho účtovníctva.

4.5.3 História účtovníctva od prvopočiatku po súčasnosť

4.5.3.1 Prvopočiatky histórie účtovníctva

Hoci je možné zistiť, ako účtovníctvo vznikalo, existuje málo ucelených prehľadov, ktoré by tento vývoj opisovali od začiatku až po súčasnosť. História účtovníctva začína asi pred 6 000 rokmi, kedy sa účtovníctvo používalo väčšinou na zaznamenávanie pohľadávok a záväzkov. Postupne sa začali viesť „účtovné knihy“, do ktorých sa účtovalo s cieľom vykázať hospodársky zisk alebo stratu za určité obdobie.

Ľudia od nepamäti evidovali svoj majetok, ktorý potrebovali na svoje prežitie (počet ulovených zvierat, množstvo rastlín použiteľných na potravu, drevo a kamene na stavbu obydlií atď.). Táto evidencia majetku bola na nízkej úrovni. História účtovníctva siaha až k začiatku ľudskej civilizácie (4500 rokov pred n. l.). Niektorí historici tvrdia, že od toho času existovala v Egypte, Grécku a Ríme určitá forma vedenia účtovných kníh. Prvými prejavmi účtovníctva boli zárezy na stromoch, na kameňoch či na kostiach. Na zaznamenávanie sa uplatňovali ryhy rôznej farby, uzly, morské lastúry, hlinené tabuľky a neskôr papyrusové zvitky. Neskôr sa začalo objavovať vrúbkovanie a uzlovanie. Na vrúbkovanie sa používali drevené palice, na ktorých sa zárezi nožom do kôry robili vrúbky. Každý vrúbok znamenal jednotku miery, hmotnosti alebo peňazí. Počet vrúbkov znamenal veľkosť dlhu. Obchodník mal vzadu na stene zavesené palice pre každého zákazníka osobitne. To bolo *jednoduché účtovanie*. Aby však o zápisoch mal prehľad nielen veriteľ, ale aj dlžník, upravil sa vrub na *podvojnú účtovanie* tak, že sa rozštiepil na dve polovice, pričom jednu časť dostal dlžník a druhá časť zostala veriteľovi.

Súčasné národohospodárske sústavy ukazovateľov sú metodickým výsledkom viac ako tristoročného vývoja poznávania a merania spoločensko-ekonomických javov. Predstavujú komplex súhrnných ukazovateľov, účtov a tabuliek, v ktorom sú usporiadané a vzájomne prepojené štatistické informácie o celospoločenskom hospodárskom procese.

Dejiny národohospodárskych sústav ukazovateľov sú zároveň dejinami vedecky podloženej štatistiky.

Názov systému národných účtov nám hovorí, že z hľadiska techniky opisu ekonomických javov a procesov pôjde o určitú analógiu účtovných princípov známych z podnikovej sféry a prenesených v globálnej podobe na úroveň národného hospodárstva ako celku. Národné účtovníctvo si však z podnikového účtovníctva prináša len niektoré formálne zásady a vzťahy, podstata tohto systému informácií o národnom hospodárstve je predovšetkým štatistická.

Na podnikovej úrovni je účtovníctvo nástrojom zaznamenania operácií, ktoré prebiehajú vnútri podniku a ktoré spájajú podnik s jeho okolím (dodávateľmi, odberateľmi, bankami, kapitálovými trhmi, investormi atď.). Riadiaci pracovník podniku preto nutne potrebuje informácie o ekonomickej situácii zhrnuté vo forme vhodných okamihových alebo intervalových firemných ukazovateľov. Rovnako ako ten, kto sa zaoberá národným hospodárstvom ako celkom, potrebuje syntetické informácie, súhrnné veličiny monitorujúce tisícky elementárnych operácií, ku ktorým dochádza každý rok (a v každej krajine). Tak, ako vedenie podniku vypracúva stratégiu firmy na základe informácií pochádzajúcich z účtovníctva a finančných analýz, kde je v sústave čísel opísaný život podniku, tak aj vláda a centrálna banka potrebujú súhrnné údaje o ekonomickom živote v národnom hospodárstve. Ak majiteľ podniku chce a potrebuje vedieť veľkosť zisku alebo vývoj hodnoty majetku, rovnako aj štát sleduje makroekonomickú dynamiku, menový prehľad, odhaduje svoje investície, úsporu, devízovú pozíciu, platobnú bilanciu, úverovú politiku a pod.

Práve národné účtovníctvo je ten nástroj, ktorý takéto odhady a informácie na národohospodárskej úrovni poskytuje. Je syntetickým obrazom zostaveným podľa presných pravidiel. Zbiera číselné informácie vzťahujúce sa na ekonomickú činnosť národného hospodárstva (vrátane jeho ekonomických väzieb so zahraničím) a prináša opis základných javov, akými sú produkcia, rozdeľovanie, akumulácia, stav a vývoj majetku a záväzkov. V tomto obecnom zmysle je *národné účtovníctvo makroekonomickým modelom* odrážajúcim vzťahy medzi subjektmi na ekonomickom území daného štátu a vzťahy národného hospodárstva so zahraničím. Opisuje národné hospodárstvo ako živý organizmus, v ktorom prebiehajú najrozmanitejšie transakcie, t. j. pohyb tovarov a služieb, rozdeľovacie transakcie, finančné transakcie. Národné účtovníctvo má za cieľ poskytnúť číselnú predstavu o hospodárstve krajiny, o jej ekonomických vzťahoch so zahraničím a zobrazit' ich s pomocou formálnych účtovníckych pravidiel.²⁰⁰

Národné účtovníctvo je makroekonomický model, ktorý poskytuje číselné informácie o národnom hospodárstve. Predstavuje model, ktorého uskutočnenie je podmienené

²⁰⁰ HRONOVÁ, S. – FISCHER, J. – HINDLS, R. – SIXTA, J. 2009. *Národní účetnictví, Nástroj popisu globální ekonomiky*. Praha : C. H. Beck, 2009.